

Педагогічний дискурс, випуск 15, 2013

применения их достижений в современных условиях и использования в поиске новых путей модернизации системы подготовки квалифицированных рабочих кадров.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессионально-технические учебные заведения, квалифицированный рабочий, СССР.

Summary**O.I.Danylova****Analysis of Scientific Researches in the Field of Vocational Training of Ukraine (the Second Half of the Twentieth Century)**

This article deals with the nature and the theoretical analysis of the numbers of scientists researches of the Soviet period and the present as for the development of vocational training in Ukraine of the second half of the twentieth century. The main feature of the history of vocational training in the Soviet era was that the problem was seen through the prism of party historiography. With the proclamation of the independence of Ukraine, the situation in historical researches has changed, namely trend of rethinking of key events and problems without affecting of Marxist-Leninist ideology has appeared. The basic questions on which the researchers were working with the purpose of using of their achievements in modern conditions and using in searching the new ways of modernization of training system of skilled workers are explained.

Key words: vocational training, vocational training establishments, skilled worker, USSR.

Дата надходження статті: «8» жовтня 2013 р.

УДК 37.03+378.1:347.96:37.03(045)

О.І.ДЕНИЩИК,

кандидат педагогічних наук

(м.Хмельницький)

Моральне виховання майбутніх юристів: історіографічний аналіз проблеми

У статті аналізується малодосліджена проблема морального виховання студентської молоді і, зокрема майбутніх юристів в умовах вищого навчального закладу. Вивчення сукупності праць видатних філософів, педагогів та правників, історико-педагогічної та юридичної літератури, публікацій і наукових досліджень, творів відомих письменників та поетів даю змогу обґрунтувати проблему формування моральної культури та професійно необхідних якостей фахівців у галузі права.

Ключові слова: етика, мораль, студенти, моральне виховання юристів, моральна культура, вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Нагальні проблеми розбудови демократичної та правової держави, інтеграція в європейське співтовариство, зіткнення з новими загрозами та викликами (тероризмом, екстремізмом, ксенофобією тощо), участь України в складних і суперечливих глобалізаційних процесах, становлення судової гілки влади, реформування прокуратури та інших правоохоронних органів зумовлюють необхідність у гуманізації та демократизації всіх сфер суспільного життя, формування громадянського суспільства, подолання моральної кризи та масових проявів правового нігілізму.

Конституційне визнання людини найвищою соціальною цінністю, зростання уваги до прав людини та завдання їх реального забезпечення докорінно змінили принципи юридичної діяльності та наповнили роль правника у суспільстві новим змістом.

Юриспруденція є найбільш соціально обумовленою сферою професійної діяльності. Тому, враховуючи значення та особливості професії юриста, персональну відповідальність фахівців щодо вирішення на належному рівні питань захисту прав і свобод людини і громадянина, актуальність морального виховання цієї категорії спеціалістів є очевидною. Ігнорування ними загальнолюдських та правових цінностей, моральних принципів і норм призводить до деформації моральної та правової свідомості, порушень законності, зловживання владою та службовим становищем, всюдозволеності, користолюбства, несправедливості, хабарництва та корупції. Ось чому моральне виховання майбутніх юристів, вивчення ними етичних проблем своєї професії, знання та практичні навички дотримання норм моралі у процесі навчання, виконання службових обов'язків та у вільний від роботи час є важливими чинниками формування особистості професіонала ХХІ століття з високим рівнем моральної культури.

Сьогодні вища освіта в Україні переживає процес модернізації, який пов'язаний не тільки з підвищенням якості освіти, але й з необхідністю ускладнення змісту виховання, акцентування

уваги на таких аспектах як духовно-моральне, національно-патріотичне (громадянське), екологічне та правове виховання. Науково-педагогічні працівники очікують на прийняття нового варіанту закону про вищу освіту, вишукують нові підходи до виховання студентської молоді. Велике значення має врахування позитивного історичного досвіду морального виховання.

Аналіз досліджень і публікацій... Історіографічний аналіз педагогічної та юридичної літератури, наукових досліджень та публікацій свідчить, що над фундаментальними проблемами духовно-морального розвитку особистості плідно працювали видатні мислителі: Конфуцій, Геракліт, Демокріт, Сократ, Аристотель, Платон, Цицерон, Сенека, Квінтіліан, Д.Локк, Ж.Ж.Руссо, Ф.Прокопович, І.Кант, Г.Гегель, Г.С.Сковорода, Л.М.Толстой, А.Маслоу.

Над фундаментальними аспектами морального розвитку особистості плідно працювали великі педагоги-новатори: Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, І.Ф.Герbart, Ф.А.Дістервег, В.В.Одоевський, К.Д.Ушинський та інші.

Водночас проблема морального виховання та формування моральної культури майбутніх фахівців-юристів у галузі права недостатньо відображені в спеціальних психолого-педагогічних працях. Випадають з поля зору науковців дослідження технологій процесу формування моральної культури. Залишається невирішеним завдання щодо осмислення ролі загальнолюдської культури у вихованні особистості студента. Недостатня увага до означеної проблеми на теоретичному рівні ускладнює пошук практичних шляхів розвитку цього педагогічного утворення.

Науково-педагогічними працівниками в процесі морального виховання студентської молоді мало використовується накопичений як вітчизняний, так і зарубіжний досвід формування гармонійно розвиненої особистості, психолого-педагогічні знання про її інтелектуальний, моральний, духовний, естетичний і фізичний розвиток. Недосконалою є методика забезпечення процесу формування особистості майбутніх юристів та неузгоджені зміст форми і методи цього процесу в організації етичної освіти домінують просвітницькі форми [1, с.4].

Формулювання цілей статті... Метою обраної для дослідження теми є історіографічний процес вивчення, аналізу та обґрунтування проблеми морального виховання у працях видатних філософів, педагогів, юристів у період до початку ХХ століття.

Виклад основного матеріалу... У всі часи проблеми виховання цікавили вчених, мислителів та державних діячів.

Так, в Законах Хаммурапі (1750 р. до н.е.) висловлюється думка про те, що обов'язком батьків є виховання дітей. У «Книзі Притчів» царя Соломона (поч. першого тисячоліття до н.е.) відображені основні педагогічні положення, відповідно до яких виховання формує моральні основи особистості людини, тобто її «серце» і дає можливість оволодіти мудрістю що в свою чергу поєднується з праведним способом життя [2, с.53–54].

Педагогіка Давнього Китаю являла собою єдність ідей і практики виховання. Базувалась вона на традиціях конфуціанства (Конфуцій – 551-479 рр. до н.е.). Під його впливом освіченість, вихованість та книжна мудрість поряд з іншими доброчинностями (гуманність, вірність, повага до старших та мужність) набули важливого морального значення і стали справжнім культом в Китаї. Ідеальні відносини між людьми відповідно до такої чесноти як гуманність мають будуватися за принципом «чого не бажаєш собі, того не роби іншим» [3, с.36].

Давньогрецький філософ Геракліт (520-460 рр. до н.е.) вважав інтелектуальну освіту і моральне виховання єдиним процесом. Здатність самостійно мислити – важлива якість у становленні особистості, яка визначається самовихованням та самоосвітою. На думку Геракліта, усім править Доля (необхідність), з якою тісно пов'язаний Логос (закон). Останній існує об'єктивно, не є добрим чи злим у людському розумінні, і дотримання його є істинним і мудрим. Мислитель Демокріт (470-370 рр. до н.е.) вважав людину частиною природи – «мікрокосмосом» засуджував накопичення багатств «дурним» способом (завдяки насиллю і примушуванню), що вело до загибелі доброчинності. Останньої можна досягти переконанням та вихованням у душі моральності. Мірою моральності виступає сама людина [4, с.18–19].

Сократ (470-399 рр. до н.е.) вважав головною життєвою метою моральне самоудосконалення. Надзвичайно високо цінуючи знання, він підкреслював, що знання у сфері моральності перевищують всі інші види знань. Водночас звертав увагу на вміння вести діалог. Сократівський метод запитань і відповідей був спрямований на пробудження життєвих сил його учнів на емоційний та інтелектуальний підйом.

Як свідчить педагогічна практика, відомий і сьогодні «Сократів метод» або діалог Сократа є одним із ефективних способів поживлення дискусії у студентській аудиторії під час розгляду винесених на заняття питань. Застосування цього методу дозволяє кожному студенту висловити свої думки та сумніви, винести на обговорення гострі і на його думку, до цього часу не вирішені питання, вступити у суперечку з колегами і викладачами та врешті-решт самим віднайти істину [1, с.42].

Платон (427-347 рр. до н.е.) у своїх працях запропонував суспільну систему виховання та навчання, розробив теорію освітнього процесу, заснував у Афінах Академію, де вів педагогічну діяльність та реалізував свої ідеї [2, с.55]. Його учень Аристотель (384-322 рр. до н.е.) першим увів етику як самостійну дисципліну у систему науково-філософського знання. Водночас він вважав, що етика порівняно з філософією є практичною наукою. Мета етики – «не пізнання, а вчинки» [5, с.47]. Тому основними поняттями етики Аристотеля є «благо» і «добродетельності». В ім'я блага (досконалості) має здійснюватись будь-яка діяльність. Найвищим благом людини є блаженство. Виховання, на думку мислителя, є єдиний процес, який об'єднує фізичне, моральне і розумове виховання. Знання чеснот (мужність, щедрість, правдивість, розсудливість, рівність, дружелюбність та інші), а головне – перетворення їх на «стан душі» обумовлює поведінку кожної людини.

Квінтіліан (42-118 рр. до н.е.) надавав важливого значення вихованню, вважаючи, що воно повинно готувати людину до виконання громадянського обов'язку та сформувати вільну особистість. У процесі навчання і виховання вихователю необхідно звертатися до емоційно-почуттєвої сфери учня, збуджувати у нього позитивні почуття, вивчати індивідуальні особливості та заохочувати проханнями [6, с.49]. Квінтіліан одним із перших сформулював своєрідний Кодекс (правила) етичної поведінки вчителя.

За часів середньовіччя ідеалом виховання виступає любов до Бога, яка реалізується через «любов до ближнього», та людина, яка відмовляється від задоволення і спокус життя та прагне до неба. Найбільш яскраво цей ідеал виразив Августин Блаженний (354-430 рр.). Він вважав, що молитва – це головний засіб самопізнання, самовдосконалення та морального самовиховання людини, зокрема морального. Молитвою християнин покутує свої гріхи перед Богом, перед іншими людьми, перед собою. Августин наголошує «Так треба виховувати душу, яка має бути храмом господнім: нехай навчиться слухати і говорити лише те, що призведе до страху...» [7, с.64].

У багатьох історично-педагогічних пам'ятках Київської Русі є ідеї, які прямо чи опосередковано віддзеркалюють питання виховання людини і громадянина і багато яких доцільно використовувати у виховній роботі й нині. Так, у «Повчанні Володимира Мономаха» автор наставляє своїх дітей, керуючись як християнськими догматами, так і своїм життєвим прикладом. Він заповідає дотримуватись таких добродетельностей, як співчутливість, чесність, працелюбство, бажання творити добро тощо. Водночас, він говорить про відповідальність перед Вітчизною, патріотизм і самопожертву [8, с.84].

У «Слові про закон і благодать» митрополита Іларіона (поч. XII ст.) особливо підкреслюється роль виховання в душі активної діяльності. Автор доводить, що не існує богобраних народів, обстоює ідеї рівності народів як запорука їх вільного існування. Мислитель підкреслює особливу роль серця, де знаходиться благодать і духовність, в якому «сієє розум» і з яким пов'язані воля і бажання, котрі, як і розум відіграють вирішальну роль у вихованій людини [9, с.112–113].

У період Відродження (XIII-XVI), коли формувалася гуманістичний ідеал виховання і відбувався перехід від теоцентричного до антропоцентричного розуміння світу, видатні мислителі Європи плекали ідею виховання ідеальної особистості. Її рисами, на думку Ф.Петрарки, Л.Валла, П.Мірандоли, Н.Макіавеллі та інших, повинні бути не тільки громадянські, а й моральні якості. Водночас більш цілісно визначається етичний ідеал учителя, якому повинні бути причетними такі якості, як мудрість, енциклопедичні знання, досвід, доброта, працелюбство, красота, красномовство, самоорганізація і самоконтроль [6, с.52].

Я.А.Коменський (1592-1670) вважав, що мета школи – дати людині освіту, яка удосконалює людську природу, здійснює моральне і релігійне виховання. Великий педагог наголошував на універсальності виховання і вважав, що школи повинні створюватися як виховно-освітні заклади. На думку Я.А.Коменського головними добродетельностями вихованої людини є мудрість, помірність, мужність і справедливість. До засобів морального виховання він відносив приклад батьків, учителів, товаришів; настанови та бесіди з вихованцями; їх вправи у моральній поведінці; боротьбу з розпустою, необдуманістю і недисциплінованістю. Значне місце у моральному вихованні він відводив сім'ї, ролі матері та батька. Педагог-гуманіст відстоював ідею цілісного формування людини, права особистості на вільний розвиток, гармонізацію інтересів окремої людини та суспільства у цілому [2, с.58].

У творах Г.Сковороди (1722-1794) як одного із розробників доктрини кордоцентризму («філософії серця») висвітлюється ідея щодо змісту людського існування, яка полягає у самопізнанні та самовдосконаленні, досягненні щастя цілковитою перемогою духу і душевним спокоєм. Але для цього вчитель повинен використовувати активні методи навчання, які ставлять його в ситуацію спілкування, діалогу з учнем: розповідь, розмова, співбесіда. Мислитель упереджував: «Що може бути гірше за людину, яка володіє знаннями найскладніших наук, але не має доброго серця? Вона усі свої знання застосовує для зла» [11, с.82].

Помітний внесок у педагогіці залишив Й.Г.Пестолоцці (1746-1827). Визначаючи роль народної школи, вчений виокремлював особливу роль морального виховання, оскільки основні зусилля освітян спрямовуються на виховання гуманних почуттів та активної любові до людей, формуванні людяності у них «Силою серця». Пестолоцці називав моральні якості і чітко визначав провідні компоненти системи морального виховання: свідомість, почуття, вчинки. Ф.А.Дістервег (1790-1866) наголошував, що мета виховання – це служіння істині, добру і красі, вихованню удосконаленої людини. Вважав, що у кожному індивіді, у кожній науці повинен бути вихований спосіб мислення, ймення якому – гуманність; це прагнення до благородних загальнолюдських цілей [10, с.32–33].

Моральне виховання займає головне місце у педагогіці К.Д.Ушинського (1824-1870). Виховання, вважав він, повинне бути тісно пов'язане з розумовим і трудовим вихованням. Найважливішим засобом морального виховання є навчання. Учитель, на думку К.Д.Ушинського у своїй професійній діяльності повинен враховувати ментальність вихованців. А серед навчальних предметів особливо цінував рідну мову [2, с.70].

Група вчених Національного університету «Юридична академія України ім. Я.Мудрого» в своєму історичному та соціально-психологічному нарисі відмічають, що дослідження проблем, пов'язаних із соціально-психологічним образом юриста, неможливе без аналізу генези моральних і професійних вимог до його морально-професійного розвитку в історичній ретроспективі національного правового устрою [2, с.30].

Так, уперше в історії людства особа юриста (судді) згадується три тисячі років тому в Біблії. У книзі «Вихід» пророк Мойсей (суддя і законодавець) «... вибирає із всього Ізраїлю здібних людей..., які бояться Бога..., правдивих, які ненавидять користь [14, с.59–60] і делегує їм свої судові повноваження: «Хай судять вони народ у всі часи...і понесуть тягар» [13, с.13].

Таким чином у ті стародавні часи були сформульовані основні морально-професійні принципи діяльності юристів, які є актуальними й тепер. На їх засадах ґрунтується виховання і, зокрема, моральне.

У Київській Русі право не абсолютизувалось і правник не завжди міг справедливо оцінити, санкціонувати цілком типову правову ситуацію. Але у праві домінували моральні засади, тому за юристом в історії залишилося те велике значення, що він, як вважав відомий історик М.І.Костомаров, «...тримав знамено спільної для всіх правди» [15, с.52]. І це цілком справедливе твердження.

Найважливішим недоліком у діяльності судді XIX століття відомий судовий і громадський діяч А.Ф.Коні вважав «лінь розуму» і «сон совісті». Саме через них суддя не міг ретельно пізнати і об'єктивно оцінити докази, позбавитися поверхових суджень і досягнути, шляхом постійного знищення виникаючих сумнівів, істини в справі [16, с.6]. Адже бездіяльність розуму і совісті разом із жадібним пошуком підкорення зовнішньому авторитету та рабством перед своєю почуттєвою природою породжували інертність духу судді. А.Ф.Коні у своїй правничій діяльності великого значення надав моральності, істинному людинолюбству, яке б унеможливило поверховість, необдуманість у власних рішеннях, закликав до справжньої доброти, чесності в захисті інтересів людини. Він є засновником судової етики в Росії [18, с.33–69]. На думку А.Ф.Коні важливо також, як юрист ставиться до оточення під час виконання своїх професійних функцій, наскільки глибокі його внутрішні переконання, як може бути незалежним від миттєвої думки, нав'язаної поривом почуття чи упередженим ставленням.

Цікавим є дослідження А.С.Ізгоева, який у статті «Про інтелігентну молодь» репрезентував свої роздуми стосовно виховання, освіти та становлення молодого людини Російської імперії.

Так, А.С.Ізгоев був стурбований рівнем моральної і духовної культури студентської молоді. Він наводив результати опитування тогочасних студентів. На питання: чи мала сім'я вплив на утвердження їх етичних ідеалів і естетичних смаків, з 2150 опитаних студентів відповіли тільки 1706. Із них 56% дали негативну відповідь і лише 44% – позитивну. Це, на думку дослідника свідчило про те, що студентство не успадкувало кращих духовних традицій суспільства [17, с.99; 104] і виявляло низьку культуру мислення і вольового розвитку, моральне недбальство, байдуже ставлення до своєї фізичної форми, що неминуче вело до духовного зубожіння і виродження [19, с.104–108].

Дуже яскраві психологічні образи юристів тих часів подають у своїх творах відомі письменники Л.М.Толстой, В.Гюго, Ч.Діккенс, Т.Драйзер, А.Франс, Е.Золя, О.М.Радищев, українські письменники І.Франко, Л.Українка, М.Коцюбинський, В.Винниченко.

Не оминув проблеми судочинства, зображення образу юриста Г.С.Сковорода. Високе громадянське спрямування у поезії українського любомудра з особливою силою виявилось у відомому сатиричному творі «Всякому городу нрав і права» із збірки «Сад Божественних пісень». У пісні досить точно змальовано всі версти тодішнього суспільства, усі стани, починаючи від вищих привілейованих до нижчих, тобто усіх тих, хто «має свій нрав і права» і відповідно до цього «всяка

имеет свой ум голова». На цьому тлі перед нами ті, хто тре кутки ради чинів, бреше при аршині ради користі, будує будинки на новий манір, роздає гроші на відсотки, позивається за ґрунти, має юридичну практику (строить на свой тон юриста права) [19, с.35].

Висновки... Аналіз і систематизація сукупності праць видатних філософів педагогів, юристів у період до початку ХХ століття, історико-педагогічної та юридичної літератури, публікацій та наукових досліджень, відомих письменників та поетів дали можливість об'єктивно, з наукових позицій обґрунтувати проблему морального виховання.

Практичне значення проведеного дослідження вбачаємо у тому, що його матеріали можуть бути використані науково-педагогічними працівниками, наставниками та кураторами студентських груп у виховній роботі, при розробці посібників, підручників та навчально-методичних матеріалів. Доцільно питання морального виховання включати у робочі програми з навчальних дисциплін «Етика», «Етика (загальна і професійна)», «Юридична деонтологія».

У подальших наукових дослідженнях передбачаємо здійснити історіографічний аналіз проблеми морального виховання майбутніх юристів у працях сучасних дослідників.

Список використаних джерел та література:

1. Денищик О. І. Формування моральної культури майбутніх юристів у процесі професійної підготовки : наук.-метод. посіб. / О. І. Денищик ; за ред. О. М. Галуса. – Хмельницький : ЦНТЕІ, 2010. – 160 с.
2. Теоретические основы воспитания : учеб. для студ. сред. проф. учеб. завед. / В. П. Сергеева, Э. К. Никитина, М. Н. Недвецкая и др. ; под ред. В. Н. Сергеевой. – М. : Академия, 2010. – 272 с.
3. Савельев В. П. Етика : навч. посіб. / В. П. Савельев. – [2-ге вид. випр.]. – Львів : Магнолія плюс, 2006. – 244 с.
4. Етика : навч. посіб. / В. О. Лозовой, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін. ; за ред. проф. Лозового В. О. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 224 с.
5. Аристотель // Собр. соч. : в 4-х т. – М. : Мысль, 1976. – Т. 1. – 550 с.
6. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Хоружа Людмила Леонідівна. – К., 2004. – 412 с.
7. Блаженный Иероним. Письмо к Лете // Хрестоматия по истории педагогики : в 4 т. / под общ. ред. С. А. Каменева. – Т. 1 / составил И. Ф. Свадковский. – М. : Гос. учеб.-пед. изд-во, 1935. – С. 64–66.
8. Омеляненко В. Л. Теорія і методика виховання : навч. посіб. / Омеляненко В. Л., Кузьмінський А. І. – К. : Знання, 2008. – 415 с.
9. Савельев В. П. Етика: Короткий навч. словник: терміни, поняття, персоналії / В. П. Савельев. – Львів : Магнолія-2006, 2009. – 279 с.
10. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. / Г. П. Васянович. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.
11. Народна педагогіка: світовий досвід / уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 134 с.
12. Еволюція етосу юриста в Україні (історичний та соціально-психологічний нарис) / В. О. Лозовой, В. О. Румянцев, Л. В. Анучина та ін. ; за ред. В. О. Лозового та В. О. Румянцев. – Х. : Право, 2011. – 264 с.
13. Баренбойм П. «... И судили они народ во всякое время...» / П. Баренбойм // Рос. юстиция. – 1997. – № 3. – С. 13–15.
14. Баренбойм П. Первая Конституция мира / П. Баренбойм // Рос. юстиция. – 1997. – № 7. – С. 59–62.
15. Костомаров Н. И. Исторические произведения. Автобиография / Н. И. Костомаров ; сост. и ист. биогр. очерк В. А. Землинского ; примеч. И. Л. Бутига. – К., 1989. – 736 с.
16. Кони А. Ф. Избр. произвед. : в 2 т. / А. Ф. Кони. – М. : Юр. лит., 1959. – Т. 2 : Воспоминания. – 533 с.
17. Кистяковский Б. А. В защиту права / Б. А. Кистяковский // Вехи: сб. ст. о русской интеллигенции ... А. С. Изгоева ... [Репринтное воспроиз. изд. 1909 г.]. – М., 1990. – С. 125–175.
18. Кони А. Ф. Нравственные начала в уголовном процессе (Общие черты судебной этики) : соч. в 8 томах / А. Ф. Кони. – М. : Юр. лит., 1967. – Т. 4. – С. 33–69.
19. Сковорода Г. Літературні твори / Г. Сковорода. – К. : Рад. шк., 1972. – 436 с.

Аннотация

А.И.Денищика

Нравственное воспитание будущих юристов: историографический анализ проблемы

В статье анализируется малоизученная проблема нравственного воспитания студенческой молодежи и, в частности, будущих юристов в условиях высшего учебного заведения. Изучение совокупности трудов выдающихся философов, педагогов и юристов, историко-педагогической и юридической литературы, публикаций и научных исследований, произведений известных писателей и поэтов дало возможность обосновать проблему формирования моральной культуры и профессионально необходимых качеств правоведов.

Ключевые слова: этика, мораль, нравственность, студенты, нравственное воспитание юристов, нравственная культура, высшие учебные заведения.

Summary

Moral Training of the Future Lawyers: Historiographic Analysis of the Problem

Insufficiently known problem of moral training of students and, in particular, future lawyers, under the conditions of higher educational establishment has been analyzed in the article. Study of the complex of works of

outstanding philosophers, pedagogues and lawyers, historic-pedagogical and juridical literature, publications and scientific researches, works of famous writers and poets, allowed us to ground the problem of formation of moral culture and professionally necessary qualities of legal scholars.

Key words: *ethics, morality, morals, students, moral training of lawyers, moral culture, higher educational establishments.*

Дата надходження статті: «10» жовтня 2013 р.

УДК 371

А.М.ДІДЕНКО,
аспірантка
(м.Херсон)

Місце дитячого самоврядування у виховній системі Януша Корчака

У статті узагальнено та охарактеризовано педагогічний досвід Я.Корчака в становленні і розвитку системи дитячого самоврядування. На основі вивчення праць провідних дослідників творчості видатного польського педагога визначено концептуальні засади, структуру, зміст, етапи розвитку системи дитячого самоврядування, його соціально-формулюючий гуманістичний характер. Виокремлено рівні та функції педагогічного керівництва Я. Корчака розвитком дитячого самоврядування. Проаналізовано виховну ефективність дитячого самоврядування в опікунських закладах Я. Корчака як основу реалізації демократичних прав і свобод дитини, спосіб гуманізації виховання, метод формування громадянської відповідальності, формою організації діяльності підростаючого покоління.

Ключові слова: *дитяче самоврядування, виховна система, педагогічне керівництво.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність дослідження визначається концептуальними положеннями реформування освіти в Україні, які передбачають оптимальне поєднання в педагогічному процесі навчально-виховних закладів вітчизняної класичної педагогіки, «сучасної національної науки та кращих зразків зарубіжної педагогіки». В Україні, як і в інших країнах світу, історично склалася своя система виховання, в якій на перший план висувуються гуманістичні ідеї та орієнтири, що ґрунтуються на повазі до особистості дитини, турботі про її розвиток. Такий підхід окреслює першочергові завдання «визначення кожного вихованця як унікальної особистості, його прав і ставлення до нього як до суб'єкта власного розвитку, опору в його вихованні на сукупність знань про людину та високий професіоналізм вихователя» [3, с.12]. Ефективному вирішенню означених завдань сприяє вивчення, узагальнення та критичне переосмислення кращого педагогічного досвіду зарубіжних педагогів-гуманістів, одне з чільних місць серед яких належить польському вченому, педагогу, лікарю та письменнику Янушу Корчаку.

Аналіз досліджень і публікацій... Більш ґрунтовно досліджується виховна система Я.Корчака представниками польської науково-практичної педагогіки (Й.Байцерак, Д.Броніковська, А.Вернік, С.Волошин, М.Гжегожевська, Й.Круль, О.Левін, І.Мержан, Х.Миска, І.Неверлі, Д.Русаковська, Б.Суходольський, С.Томкевич, М.Фальковська, Л.Хмай, А.Шльонзакова) та дослідниками з інших країн (Б.Анолік та А.Ядлін – Ізраїль, Б.Беллерат – Італія, Є.Кулявек – США, С.Робе – Австралія, А.Хампель та Г.Шульце – Німеччина, Р.Шарф – Велика Британія).

Виховна система Я.Корчака є багатозмістовною і включає в себе елементи, що і сьогодні не втратили значущості та ваги. Це формування гуманістичних, соціально-спрямованих якостей особистості; система дитячого самоврядування, система наставництва; система трудового виховання; організація суспільної думки як рушійної сили розвитку колективу; типологія дітей; принципи роботи з «важкими» дітьми; методика підготовки вихователів. Вирішенню цих проблем присвячено чимало теоретичних праць і років практичної педагогічної діяльності Я.Корчака. Багаторічна педагогічна діяльність дозволила йому створити цілісну унікальну виховну систему, що привертає до себе увагу педагогів та науковців багатьох країн.

Формулювання цілей статті... Мета статті: здійснити ретроспективний аналіз системи дитячого самоврядування та педагогічного керівництва цим процесом у виховній системі Я. Корчака.

Виклад основного матеріалу... Дитяче самоврядування у виховній системі Я.Корчака висвітлює принципи, мету, структуру, етапи впровадження дитячого самоврядування і специфічні особливості педагогічного керівництва ним у виховних закладах Я.Корчака.

В педагогічній теорії і практиці Я.Корчака самоврядування є активно діючою на гуманістично-правових засадах системою життєдіяльності колективу, яка через виборні органи планує,